

ИЗВЕСТИЯ

НА
ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО
ДРУЖЕСТВО

КНИГА XI

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE
À VARNA

TOME XI

1960

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО * ВАРНА

ПРАИСТОРИЧЕСКИ СЕЛИЩА ПО ВАРНЕНСКОТО ПЛАТО

Ара Маргос

Систематически из Варненско при разни случаи се намират оръдия на труда, оръжия и други предмети от първобитния човек, които дават възможност да се изследва праисторическата култура тук. От друга страна, местонаходищата на тия находки, особено когато са намерени в по-голям брой, дават известно указание за откриване точното разположение на праисторическите селища. По такива находки бяха открити праисторическите могили в долините на реките Голяма и Луда Камчия при селата Сава, Цонево (Ракла) и Голямо Делчево, Варненско и на Варненското плато при с. Левски, Варненско.¹ Така бе определено и друго праисторическо селище до с. Горен близък, Варненско.²

В настоящата работа ще се спрем на находките от селата Аксаково, Доброглед и Слънчево, Варненско,³ които потвърждават, че тук се намирили праисторически селища.

Разположение на праисторическите селища по Варненското плато
Situation de villages préhistoriques sur le plateau de Varna

¹ Материалите непубликувани.

² Г. Тончева — Материали за археологическата карта на България. ИВАД VIII 1951, стр. 109.

³ Находките се съхраняват в Археологическия музей — Варна.

I. НАХОДКИ ОТ С. АКСАКОВО

Село Аксаково (Аджемлер) се намира на 11 км северозападно от Варна, в подножието на склоновете на Варненското плато, които тук са известни под името „Баирбаши“. Източно от „Баирбаши“ е местността „Михлюза“ или „Михлюзкале“, която представлява висока чука, разположена на самия ръб на платото. На запад тя граничи с м. „Карталдере“, на изток с „Чобанчешме“ а на север с „Михлюзкору“. На „Михлюзкале“ се намират останки от крепост. От керамичните фрагменти, които се намират тук в голямо количество, се вижда, че тя е от римската епоха и е просъществувала през ранновизантийската. Няма и съмнение, че тази крепост е влизала в системата от отбранителни укрепления, построени от римляните и възобновени по-късно от Юстиниан, за защита на провинцията Мизия и територията на Одесос от нападения от север. „Михлюзкале“ трябва да се отъждестви с крепостта „Michelitsch“, за която немският поет Бехайм пише, че била превзета от войските на Владислав III Варненчик при придвижването им към Варна.¹ За „Михлюзкале“ споменава Иречек, но погрешно я поставя в м. „Гереклер“,² като я бърка с двете късноримски крепости при с. Гевреклер (днес Калиманци, Варненско).³ Братя Шкорпил въз основа на един фрагмент от епиграфски паметник, намерен при „Михлюзкале“, допускат тук да е живял братът на добруджанските князе Балик и Добротица — Теодор.⁴

На терена на същата тази местност и особено по западния ѝ склон са намерени голям брой каменни сечива и други предмети от първобитния човек.

Каменни чукове — брадви

1. *Фрагмент от чук-брадва* (задна част), направена от яка, сива на цвят масивна скала. Широчина 5,6 см, дебелина 3,7 см, запазена дължина 5,4 см. Дупката с диаметър 2,1 см. Инв. № I 2 (обр. 1 а).

2. *Фрагмент от чук-брадва* (предна част — острието), направена от андезит. Шир. 5,2 см, деб. 4,5 см, запазена дължина 6,4 см. Сечивото има дупка с диам. 1,6 см, до която е била започната друга, но оставена, защото не е била в центъра. Инв. № I 175 (обр. 1 б).

3. *Фрагмент чук-брадва* (предната част — острието), направена от вулканична скала. Шир. 4,3 см, деб. 3,5 см, запазена дължина 4,7 см. Диам. на дупката 2 см. Инв. № I 105 (обр. 1 в).

4. *Фрагмент от чук-брадва* (предна част — острието), направена от здрава, сива на цвят, туфозна скала. Шир. 4,4 см, деб. 4 см, запазена дължина 7,9 см. Дупката с диам. 1,5 см. Инв. № I 104 (обр. 1 г).

5. *Фрагмент от чук-брадва* (предна част — острието), направена от вулканична скала. Сечивото е имало дупка. Деб. 4,2 см, запазена дължина 7,3 см. Инв. № I 102 (обр. 1 д).

Каменни брадви

1. *Брадва, калъпест тип*, направена от гранодиорит. Острието отчупено. Шир. 5 см, деб. 3,8 см, запазена дължина 9,1 см. Инв. № I 355 (обр. 3 а).

2. *Брадва с овална форма*, направена от масивна скала със синьозелен цвят. Дълж. 8,3 см, шир. 3,8 см, деб. 2,8 см. Инв. № I 196 (обр. 3 б).

3. *Плоска брадва*, направена от здрава туфозна скала. Има трапецовидна форма. Дълж. 7,8 см, шир. при острието 5,1 см, деб. 3 см. Инв. № I 165 (обр. 3 в).

4. *Плоска брадва* с трапецовидна форма, направена от парашистна скала. Дълж. 10,5 см, шир. при острието 6,5 см, деб. 2,5 см. Инв. № I 106 (обр. 3 г).

5. *Плоска брадва* с трапецовидна форма, направена от парашистна скала. Дълж. 9,3 см, шир. при острието 5,5 см, деб. 2,1 см. Инв. № I 181 (обр. 3 д).

6. *Малка плоска брадва*, направена от тъмносин базалт. Има трапецовидна форма. Дълж. 6 см, шир. 4,9 см, деб. 1,4 см. Инв. № I 176 (обр. 3 е).

¹ Конст. Иречек — Пътувания по България, ч. II, 1899, с. 848.

² К. Иречек — ц. с., с. 848.

³ М. Мирчев — Гръцки епиграфски паметници от Черноморското крайбрежие и вътрешността. ИВАД VIII 1951, с. 34.

⁴ Х. и К. Шкорпил — Балчик. ИВАД V 1912, с. 51.

Каменни длета

1. *Длето*, направено от туфозна скала. Дълж. 5,1 см, шир. при острието 2,4 см, деб. 1,5 см. Инв. № I 169 (обр. 2 а).
2. *Длето*, направено от ортоист. Дълж. 4,9 см, шир. при острието 3 см, деб. 1,1 см. Инв. № I 158 (обр. 2 б).
3. *Длето* от ортоистна скала. Дълж. 5,6 см, шир. при острието 1,7 см, деб. 1,1 см. Инв. № I 164 (обр. 2 в).

Бойни топки

1. *Бойна топка*, направена от вулканична скала. Диамет. 6 см. Инв. № I 12 (обр. 4 а)

Нуклеуси

1. *Нуклеус* от восъчен на цвят кремък. По нуклеуса личат осем отцепвания на пластинки. Дълж. 14,8 см, широчина при ударната площадка 8,8 см. Инв. № I 1 (обр. 4 б)

Амулети

1. *Амулет*, направен от жълт на цвят метаморфен шист, с малка дупчица на горния край. Дълж. 7 см, шир. 2 см, деб. 1,3 см. Инв. № I 13 (обр. 5 а).
 2. *Амулет*, направен от уплътнена утаечна скала, с дупчица на горния край. Дълж. 5,2 см, шир. 1,5 см, деб. 0,9 см. Инв. № I 177 (обр. 5 б).
 3. *Амулет*, направен от черносинкав кварцит, с дупчица на горния край. Дълж. 5 см, шир. 0,6 см, деб. 0,6 см (обр. 5 в).
- И трите амулета имат паралелепипедна форма.

II. НАХОДКИ ОТ С. ДОБРОГЛЕД

Село Доброглед (Елеч) се намира на 18 км северозападно от Варна, разположено в горния край на южния склон на Варненското плато, който тук стръмно се спуска към Елията¹. Непосредствено на югоизток от селото се намира м. „Бахчалъка“ — слабо наклонена тераса, която на изток се ограничава от дълбокото „Мандрадере“. Тук има лозя, зеленчукови градини, ливади и ниви. Местността е удобна за поява на малко селище.

В м. „Бахчалъка“ са намерени един каменен чук-брадва и две каменни брадви. Намират се нарядко и фрагменти от глинени праисторически съдове с пъпковидни орнаменти.

1. *Каменен чук-брадва*, от здрав, зеленикав на цвят, кварцит. Дълж. 11,5 см, шир. и деб. 5 см. Има дупка с диам. 1,8 см. Инв. № I 581 (обр. 6 а).
2. *Плоска каменна брадва* от туфозна скала. Дълж. 7,5 см, шир. 4,2 см, деб. 3,2 см. Инв. № I 145 (обр. 6 б).
3. *Плоска каменна брадва* с трапецовидна форма, направена от сивосинкав пясъчник. Дълж. 6,5 см, шир. 4 см, деб. 2 см. Инв. № I 552 (обр. 6 в).

III. НАХОДКИ ОТ С. СЛЪНЧЕВО

Село Слънчево (Гюналасъ) е разположено в подножието на Варненското плато, на 19 км западно от Варна и на 2 км северно от централната група Дикилиташки камъни (Побити камъни). Местоположението му е такова, че е запазено от студените северни ветрове и има добро слънчево изложение. Оттам идва и старото име на селото, което в буквален превод значи „слънчево поле“.

От с. Слънчево произхождат пет каменни оръдия на труда от първобитния човек.²

1. *Фрагмент от чук-брадва*, направена от кварцитизиран пясъчник. От сечивото е запазена само задната част. Шир. 5,5 см, деб. 3,8 см, запазена дълж. 4,9 см. Сечивото е имало дупка. Инв. № I 580 (обр. 7 а).
2. *Брадва, калъпест тип*, направена от масивна скала. В горния край на сечивото по широчината му има дупка с диам. 1,1 см. Дълж. 10 см, шир. 4,3 см, деб. 3,1 см. Инв. № I 555 (обр. 7 б).

¹ Елията е равнината, заключена между Варненското плато и Варненското езеро.

² Изказваме благодарност на др. Яким Филипов, бивш учител в с. Слънчево, който бе запазил и ни предаде намерените при разни случаи праисторически сечива,

3. *Брадва с овална форма*, запазена много добре, направена от здрав тъмносинкав кварцит. Дълж. 11,8 см, шир. 6 см, деб. 3,5 см (обр. 7 в).

4. *Плоска брадва с трапецовидна форма*, направена от андезит. Дълж. 9,2 см, шир. 5,4 см, деб. 2,7 см. Инв. № I 579 (обр. 7 г).

5. *Плоска брадва с трапецовидна форма*, направена от тъмносинкав кварцитизиран пясъчник. Острието силно очукано. Дълж. 9 см, шир. 5 см, деб. 3 см. Инв. № I 549 (обр. 7 д).

Една част от гореописаните сечива са намерени в северозападния край на селото, а други — в непосредствено разположената до тоя край м. „Ферезлер“. В тая местност се намират наредко малки фрагменти от глинени съдове, изработени от типичната местна глина, които имат явно праисторически произход. Оттук можем да заключим, че праисторическото селище при с. Слънчево е било разположено на мястото на днешната северозападна част на селото или малко по на запад.

При един сравнителен преглед на праисторическите селища при селата Аксаково, Доброглед и Слънчево виждаме, че те са били разположени по южните склонове на Варненското плато, недалеч едно от друго. Местоположението на всички е върху слабо наклонен терен, с добро слънчево изложение (на югоизток или югозапад), в близост до изворна вода — характерно за открития тип неолитни и енеолитни селища.¹ Добрите поселищни условия тук са привличали човека и по-късно, което се потвърждава от останките, на селища и постройки от тракийска, римска, византийска, старобългарска и турска епоха.²

Трябва да отбележим, че културният пласт на праисторическите селища при Аксаково, Доброглед и Слънчево не е затрупан, а разнесен и затова намерените материали, в по-голямата си част оръдия на труда, не са многобройни. Всички оръдия са много добре загладени³. Бравите са предимно плоски с трапецовидна форма, а само няколко калъпести или овални. Чукове-бравите са, без изключение, с дупки. Такива чукове-брави са характерни за енеолита.⁴

Идолна пластика няма намерена, обаче трите амулета от праисторическото селище при Аксаково показват, че неговите обитатели имали известни религиозни представи. Един огладен камък с продълговат отвор, произхождащ от същото селище, К. Шкорпил е отбелязал като модел от женска vulva⁵ (обр. 5 г).

Въз основа на гореописаните материали можем да заключим, че праисторическите селища при селата Аксаково, Доброглед и Слънчево са от медно-каменната епоха.

¹ В. Миков — Предисторически селища и находки в България. София, 1933 г., с. 23.

² Тук е мястото да отбележим, че по целия южен склон на Варненското плато, в пространството между селата Виница и Баново, Варненско, има извънредно много следи от селища от най-различни епохи.

³ Прави впечатление, че оръдията на труда, намерени в тия селища, в по-голямата си част са направени от яки вулканични скали, каквито в близката околност не се срещат. Обаче на юг от р. Камчия, в Източна Стара планина, в пространството между м. „Шерба“ при с. Гроздьово (Кюпрюкьой) и с. Рудник, Варненско, до селата Бяла и Дюлино, Варненско, се намират фрагментно в голямо количество от тия скали във форма на полигенни конгломерати. Ясно е, че такива малки парчета от магматични и метаморфни скали са били употребявани от първобитния човек, живял във Варненско, за направа на оръдия на труда. За оглаждането им бил използван дикилиташкият кварцов пясък, който е много ситен и има твърдост „7“ по Моосовата таблица.

⁴ В. Миков — Предисторически селища и находки в България, с. 24; също Г. И. Георгиев — Из живота и културата на първите земеделско-скотовъдни племена в България. Сборник „Археологически открития в България“, София, 1957 г., с. 42.

⁵ Инвентарна книга на Варненския археологически музей. Инв. № I 11.

EMPLACEMENT DE VILLAGES PRÉHISTORIQUES SUR LE VERSANT MERIDIONAL DU PLATEAU DE VARNA

Ara Margos

RESUMÉ

L'auteur publie des instruments de travail et autres objets culturels préhistoriques, provenant de différentes trouvailles des villages d'Aksakovo (Adjemler), Dobrogled (Eletch) et Slantchevo (Guiounalassa) — arr. de Varna, situés sur le versant méridional du plateau de Varna.

Le nombre relativement grand des trouvailles nous donne le droit de supposer que dans les territoires de ces villages ont existé des villages préhistoriques. Tous ces villages étaient situés non loin l'un de l'autre, sur les versants du plateau de Varna, sur un terrain faiblement incliné, exposé au soleil, aux environs de sources d'eau.

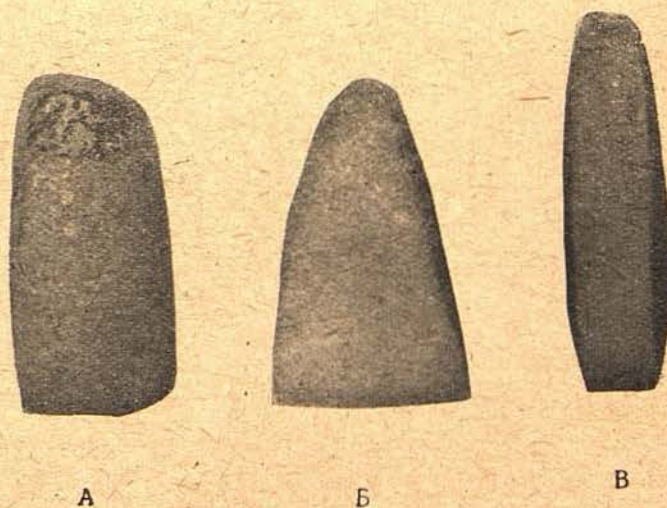
Ce qui est surtout à remarquer c'est qu'à cause du caractère du terrain, la couche culturelle de ces emplacements de villages préhistoriques, n'est pas sous terre, mais seulement déplacée.

Tous les instruments de travail sont très bien polis. Les haches sont surtout plates et trapézoïdales, à l'exception d'un petit nombre à formes ovales. Les marteaux-haches sont, sans exception, avec des trous. Il est à remarquer que les instruments de travail sont fabriqués de roches solides, volcaniques que l'on ne rencontre guère dans les environs. On trouve de pareilles roches magmatiques et métamorphes au sud de la Kamtchia, dans la Stara Planina orientale, d'où elles ont été apportées par l'homme préhistorique.

L'auteur conclue que les emplacements de villages préhistoriques d'Aksakovo, Dobrogled et Slantchevo appartiennent à l'époque énéolithique.

Обр. 1. Каменни чукове-брадви от Аксаково
Fig 1. Hache-marteaux en pierre d'Aksakovo

Обр. 2. Каменни длета от Аксаково
Fig. 2. Ciseaux en pierre d'Aksakovo

А

Б

В

А

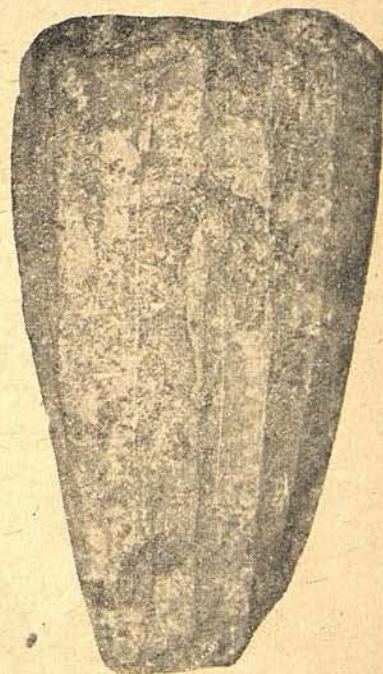
Г

Д

Е

Обр. 3. Каменни бравди от Аксаково
Fig. 3. Hachez en pierre d'Aksakovo

Обр. 4. Бойна топка и
нуклеус от Аксаково
Fig. 4. Balle de bataille et
nucleus d'Aksakovo

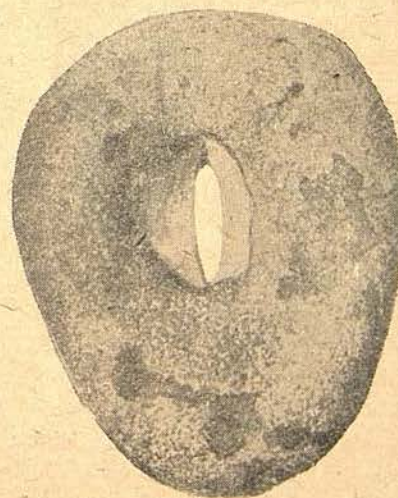
А

Б

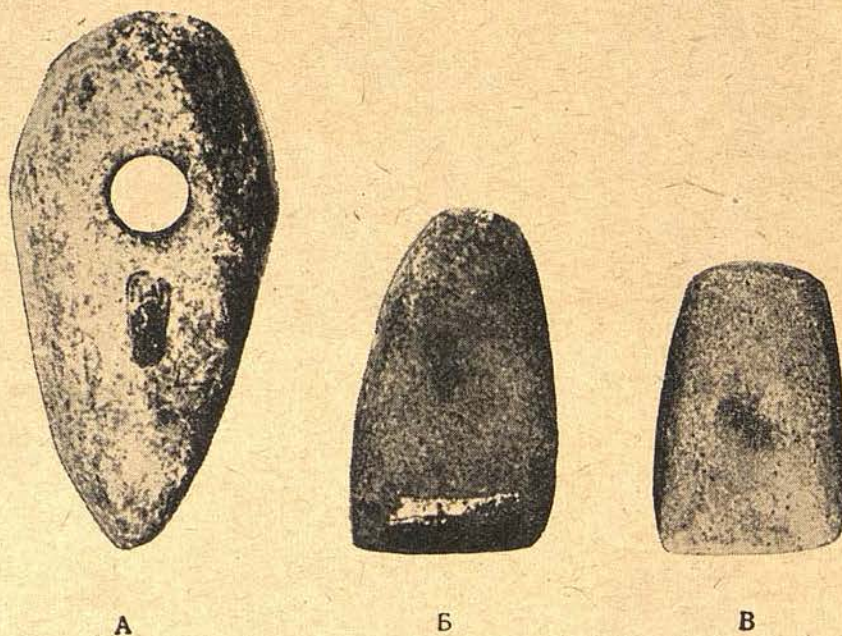

В

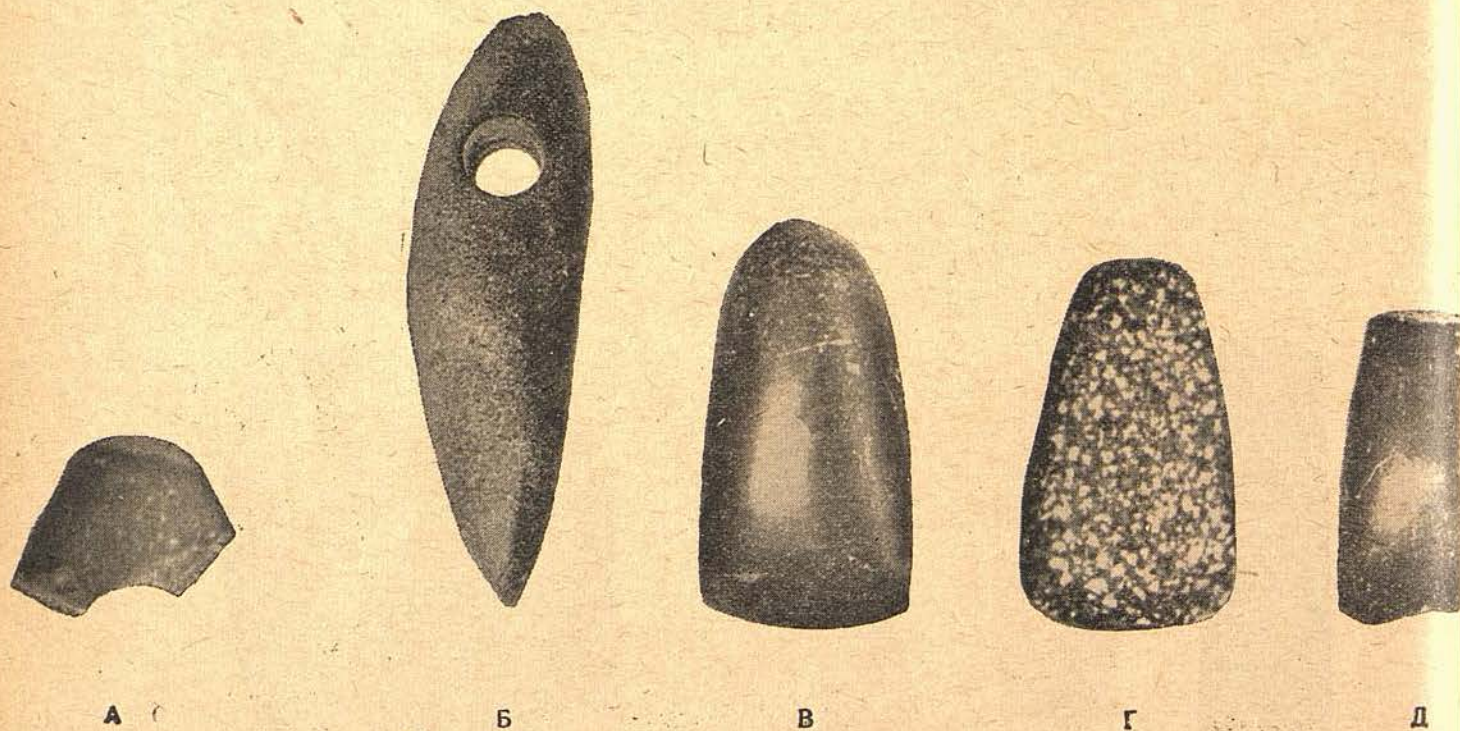

Г

Обр. 5. Амулети от Аксаково
Fig. 5. Amulettes d'Aksakovo

Обр. 6. Орѣдия на труда от Доброглед
 Fig. 6. Instruments de travail de Döbrogled

Обр. 7. Орѣдия на труда от Слънчево
 Fig. 7. Instruments de travail de Slantchevo